

فعالیت در سیستم بانکی امروز مشابه با قایقرانی در کویر!

کنفرانس ملی بحران اقتصاد جهانی در نظام های مالی و صنعتی با اهداف ایجاد فضای "تعامل" و "همکاری" میان دستگاه های نظارتی و اجرایی، بانک ها و بیمه ها، موسسات مالی و اعتباری، کارفرمایان، مشاوران، سازندگان و تامین کنندگان کالا و تجهیزات صنعتی، بررسی ظرفیت های اقتصادی و مالی، سرمایه گذاری، بررسی چالش های نظام اقتصادی جهانی، راهکارها و راه حل های موجود، بررسی علل و عوامل بحران مالی در کشورهای غربی از جمله آمریکا و انگلستان و آرایه راهکارهای راهبردی مورد توافق دست اندر کاران (بانک ها و موسسات مالی و اعتباری) جهت توسعه ظرفیت ها برگزار شد.

گزارشی از برگزاری کنفرانس ملی بحران اقتصاد جهانی در نظام های مالی و صنعتی

دکتر غلامرضا اسلامی بیدگلی - دبیر کنفرانس و استاد دانشگاه تهران - ایراز داشت: به تازگی برخی از کشورها توانسته اند از بحران مالی جهانی که در دو سال اخیر بطور کامل اقتصاد جهانی را تحت تاثیر قرار داده بود، رهایی پیدا کنند، اما تجربه نشان داده که برخی اتفاقات جهانی با تاخیر در ایران رخ می دهد و برای کنترل و کاهش اثرگذاری این مسئله در اقتصاد ایران برخی از فعالان حوزه مالی دور هم جمع شدند تا راهکارهایی برای کنترل این بحران احتمالی در ایران ارائه کنند.

در بحران مالی ۱۹۲۹ حدود ۱۵ عامل اثرگذار در اقتصاد جهانی بود و برخی از این رخدادهای مالی صرف نظر از اینکه مصیبت هایی را به اقتصاد وارد می کند؛ دارای مزایایی هستند اما جامعه جهانی به دلیل کاربردی نبودن ابزارها از این فرصت ها استفاده نکرده است.

در جریان بحران اخیر مالی جهانی فرصت های بسیاری برای هر یک از ما ایجاد شد و حتی قیمت سهام به کمترین نرخ رسید و از سوی

دیگر قیمت های طلا و مواد اولیه تغییر کرد اما این سوال مطرح است که از این فرصت ها چقدر برای خودمان استفاده کردیم؟ در حالی برخی از این نوع رخدادهای خاصیت پیش بینی تا صد درصدی هم برخوردارند که فقط ۱۰ درصد از چنین فرصت هایی مورد استفاده قرار می گیرد. نکته پایانی این که در حالی ایران جزو ۲۰ کشور ثروتمند جهان است که استفاده از این فرصت به برنامه ریزی نیاز دارد اما در غیاب نظارت و بهره بری و همچنین اثربخشی و کارایی نمی توان به بهره برداری موثری امید داشت.

بررسی ریشه های بحران اقتصادی جهانی
دکتر حسین عبده تبریزی - مدیر عامل شرکت تامین سرمایه نوین - بیان داشت: بحران مالی وضعیتی است که در آن نهادهای مالی یا دارایی های مالی به یکباره ارزش خود را به میزان قابل توجهی از دست می دهند.

مجموعه ای از حوادثی مانند شکستن وام های قیمتی، سقوط بازارهای سهام، هراس دولت ها از عدم اداره کشور به دلیل رکود، بحران های ارزی یا عدم پرداخت دولت ها (که دولت های در حال توسعه گاه نمی توانند بدهی های خود را پرداخت کنند)، به عنوان نشانه های بروز بحران در دنیا شناخته می شوند. اما بحران اخیر جهانی دارای ۲ ویژگی مهم است نخست این که منشأ آن آمریکا است و دیگر این که، نقش بخش ساختمان در این بحران بسیار اساسی می باشد زیرا همان طور که می دانیم بخش ساختمان، سهم عمده ای از فعالیت های اقتصادی دنیا را به خود اختصاص می دهد

البته حجم بحران فعلی بسیار عظیم تر از بحران های اقتصادی گذشته می باشد (هر چند که کنترل بهتری نسبت به بحران های گذشته بر روی آن انجام شده است).

در مورد دلیل بروز بحران می توان چند عامل را موثر دانست:

۱. نقش بانک های مرکزی آمریکا و اتخاذ سیاست های مالی در این راستا
۲. سیاست های دولت ها
۳. نقش ساز و کارهایی که به دست بخش خصوصی در این حوزه انجام شد.
پس از حادثه ۱۱ سپتامبر، نرخ بهره کاهش می یابد به همین دلیل بانک مرکزی آمریکا، نرخ های بهره را از ۶/۵ درصد به یک درصد کاهش می دهد تا منابع مالی وارد چرخه اقتصاد شود.

اولین نشانه های بروز بحران، افزایش قیمت هاست لذا بانک مرکزی بهره را به بیش از یک درصد ارتقا داد؛ با افزایش نرخ بهره، میزان وام های رهنی نیز بالا رفت و اقساط وام هایی که مردم پرداخت می کردند از یک هزار دلار به یک هزار و ۲۰۰ دلار افزایش یافت با این اوصاف به تدریج توان پرداخت اقساط توسط مردم کاهش یافت، این ترتیب قیمت دارایی ها کاهش یافت، حساب مسکن در آمریکا ترکید و قیمت مسکن به طرز فاجعه آمیزی کاهش پیدا کرد. نکته مهم این است که در حال حاضر شرکت های تامین سرمایه آمریکا سرنوشت شومی پیدا کرده اند و برخی بدهکارتر و برخی ورشکست شده اند.

البته نباید فراموش کرد که ساز و کارهای مالی نیز در این جریان نقش عمده ای دارند. موسسات رتبه بندی که قرار بود عنوان کنند

اوراق رهنی ارزش دارد یا خیر، وظایف خود را به درستی انجام نمی دهند. موسسات رتبه بندی اعتباری با ارائه برآوردهای جذاب از رتبه اوراق رهنی به بازار اطمینان دادند که همه چیز درست است در حالی که این طور نبود و بازار با اطمینان به برآوردهای نادرست از ریسک به کار خود ادامه می داد و زمانی متوجه اشتباه خود شد که در لبه پرتگاه قرار گرفته بود.

"تسیم طالب - یکی منتقدین جدی این نوع عملکرد - معتقد است "اگر به خلبانی ارتفاع سنجی بدهد که خوب کار نمی کند احتمالاً باعث گمراهی خلبان و سقوط هواپیما خواهد شد و اگر به او چیزی ندهید؛ از پنجره هواپیما به بیرون نگاه می کند و احتمالاً برای کنترل هواپیما تصمیمات درست تری می گیرد."

بحران های مالی عمده از سال ۱۹۸۰ تاکنون عبارتند از:

- ۱- بحران دیون در آمریکای لاتین که از مکزیک آغاز شد (دهه ۱۹۸۰)
- ۲- بحران وام ها و سپرده ها در آمریکا (۱۹۸۹-۱۹۹۱)
- ۳- حباب ارزش دارایی ها در ژاپن (دهه ۱۹۹۰)
- ۴- حمله سوداگرانه به ارزها در مکانیزم اروپایی نرخ ارز (۱۹۹۳ - ۱۹۹۴)
- ۵- بحران اقتصادی مکزیک، حمله سوداگرانه و قصور مکزیک در پرداخت دیون (۱۹۹۵ - ۱۹۹۴)
- ۶- بحران مالی، بحران کاهش ارزش دارایی ها و بحران بانکی در سراسر آسیا (۱۹۹۷ تا ۱۹۹۸)
- ۷- بحران مالی روسیه: کاهش ارزش روبل

و ناتوانی روسیه در پرداخت دیون خود (۱۹۹۸)

۸- بحران اقتصادی آرژانتین و فروپاشی نظام بانکی (۲۰۰۳ - ۱۹۹۹)

۹- بحران اقتصادی اروپا و آمریکا به دلیل پرداخت وام های رهنی به افراد فاقد رتبه اعتباری مناسب (۲۰۰۸)

بحران های مشابه ۱:

- * بحران موسسات پس انداز و وام طی سال های ۱۹۸۵ تا ۱۹۸۹
- * کژمنشی وام دهندگان (وام دهندگان به اعطای وام های پر ریسک ادامه دادند)
- * ورشکستگی بیش از ۵۰۰ S&L
- * ۱۶۱ میلیارد دلار زیان که ۱۲۶ میلیارد دلار آن را دولت پرداخت کرد.

بحران های مشابه ۲:

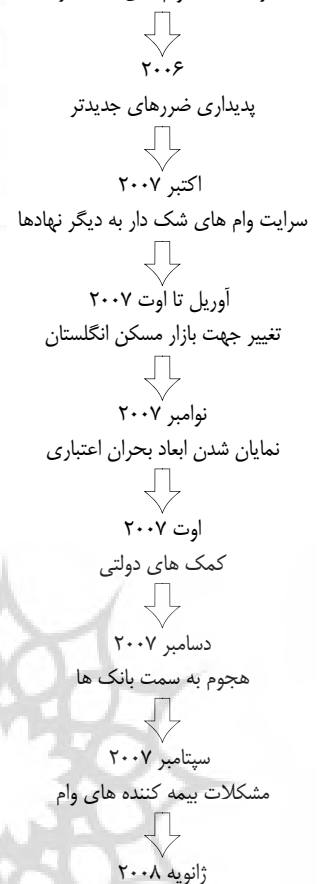
- * بحران قیمت دارایی ها در ژاپن از اوایل دهه ۹۰ آغاز شد .
- * از سال ۱۹۸۶ تا دسامبر ۱۹۹۰، قیمت املاک و مستغلات و سهام به شدت متورم بود .
- * در ۲۹ دسامبر Nikkei Index به ۳۸۹۵۷ رسید (اکنون حدود ۱۰۲۰۰)
- * ترکیدن حساب بیش از یک دهه طول کشید . این دهه (دهه ۱۹۹۰) به دهه زیان معروف است.
- * Nikkei Index در آوریل ۲۰۰۳ به کف قیمت ۷۶۰۳ رسید .

بحران های مشابه ۳:

- * بحران dot.com طی سال های ۲۰۰۱-۱۹۹۵ واقع شد.
- * حساب سفته بازانه، نزدک را به ۵۱۵۰ رساند (هم اکنون حدود ۱۸۰۰)
- * از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۳، فدرال رزرو بهره را از ۵/۶ درصد به یک درصد رساند.
- * بحران های مشابه ۴:
- * بحران مالی خاور دور (۱۹۹۷)
- * از تایلند، اندونزی، کره جنوبی، مالزی، هنگ کنگ، سنگاپور، چین و ... آغاز شد.
- * عدم نظارت بر بازارها، فرار ارز و سفته بازی در بازارهای سرمایه از عوامل بحران بود.
- * کاهش شدید قیمت ارز و سهام با سرعت

شروع شد و خاتمه یافت.
* در نهایت بحران به اصلاح قوانین حاکمیت شرکتی انجامید.

گاه شمار بحران اخیر حوادث کلی ۱:
رشد مسأله وام های شک دار

در نهایت این که می توان نشانه های بروز بحران مالی اخیر را شکستن حساب قیمتی، سقوط بازارهای سهام، هراس دولت و رکود حاصله، عدم پرداخت دولت و بحران های انرژی دانست.

تبیین جایگاه و اهمیت بانکداری اسلامی بدون ربا در برون رفت از بحران اقتصادی

دکتر نتاج - مدیر عامل موسسه مالی و اعتباری مهر- گفت: بحران مالی از اقتصاد آمریکا شروع شد و به سرعت به سایر اقتصادهای دنیا سرایت پیدا کرد. از مهمترین آثار ناشی از این بحران می توان به سقوط بازارهای مالی، توقف و کاهش تولید، افزایش بیکاری، کاهش تقاضا برای مصرف در بازار کالا و خدمات، افزایش بی اعتمادی نسبت به بازارهای مالی و پولی و ورشکستگی بانک ها و موسسات پولی و مالی اشاره کرد . با توجه به اقدامات انجام شده توسط دولت ها به نظر می رسد در مرحله گذر از این بحران می باشیم. در مواجهه با عبارت "بانکداری اسلامی" نخستین پرسش از چیستی بانکداری اسلامی و تفاوت های آن با بانکداری

دکتر عبده تبریزی: با افزایش نرخ بهره، میزان وام های رهنی نیز بالا رفت و اقساط وام هایی که مردم پرداخت می کردند از یک هزار دلار به یک هزار و ۲۰۰ دلار افزایش یافت با این اوصاف به تدریج توان پرداخت اقساط توسط مردم کاهش یافت

عرضی و متداول در جهان است. برای پاسخ به این پرسش باید گفت که محور اصلی تمایز بانکداری اسلامی از بانکداری عرضی، بحث حرمت معاملات و مبادلات روی است چرا که اسلام ربا (بهره) را حرام دانسته اما دیگر درآمدهای سرمایه را ممنوع نکرده است . به عبارت دیگر هر گونه پیش شرط برای انتفاع از اصل سرمایه بدهی بنابر شریعت مقدس اسلام ممنوع است.

در بانکداری اسلامی بر تقسیم ریسک، داد و ستد فیزیکی کالا، درگیری مستقیم با تجارت و کار ، اجاره و قراردادهای ساختمانی با استفاده از عقودهای مختلف شرعی تأکید می شود. در این رویکرد از بانکداری، مدیریت دارایی به منظور افزایش درآمد عمومی، تقسیم ریسک و مدیریت آن برای دستیابی به حاکمیت مشارکت و همکاری در انجام طرح ها از محوریت برخوردار است. به این ترتیب بانک اسلامی، موسسه ای پولی و مالی است که سعی دارد با استفاده از عقود اسلامی و قراردادهای مورد رضایت اسلام، معاملات مورد انتظار از یک بانک را ارائه کند. همچنین قراردادهای براساس حقوق اسلامی و نرخ ها به صورت عادلانه تعیین می شوند، اخلاق و رفتار کارمندان بانک با مشتری و مشتری با کارکنان بانک براساس موازین اخلاقی شکل می گیرد. بانکداری اسلامی، سامانه بانکی منطبق با اصول و مبانی اسلام و اقتصاد اسلامی است. این اصول و مبانی، ربا را رد می کند و بر درآمد حاصل از مشارکت تأکید دارند. با افزایش تجارت بین کشورهای غربی و کشورهای اسلامی از طریق بانک هایی مثل Citibank و ... از سال ۱۹۹۶ واحدهایی برای این منظور در اغلب بانک های مهم دنیا راه اندازی شده است.

نظام بانکداری بدون ربا که مقدمه تحقق بانکداری اسلامی است، ریشه در ایدئولوژی و ارزش های اقتصاد اسلامی دارد و تحقق آن مستلزم استقرار عدالت اقتصادی و اجتماعی و نیز توزیع عادلانه درآمد ثروت در جامعه است. بانکداری غیر ربوبی محلی برای تجمیع منابع پس اندازکنندگان و

سرمایه گذاران است به طوری که این وجوه در امور مختلف به قصد انتفاع در چهارچوب موازین اسلامی و نظام های پولی و اعتباری طبق تفاهم قبلی بین طرفین به کار گرفته می شود.

مروری بر مبانی نظام بانکداری بدون ربا: نظام بانکی در چهار چوب قانون عملیات بانکی بدون ربا را می توان چنین بر شمرد: ۱- استقرار نظام پولی و اعتباری بر مبانی حق و عدل (با ضوابط اسلامی) به منظور تنظیم گردش صحیح پول و اعتبار در جهت سلامت و رشد اقتصادی کشور

۲- فعالیت در جهت تحقق اهداف و سیاست ها و برنامه های اقتصادی دولت با ابزارهای پولی و اعتباری

۳- ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش تعاون عمومی و قرض الحسنه از طریق جذب و جلب وجوه آزاد، اندوخته ها، پس اندازها، سپرده ها و تجهیز آنها برای تأمین شرایط و امکانات کار و سرمایه گذاری

۴- حفظ ارزش پول و ایجاد تعادل در موازنه پرداخت ها و تسهیل مبادلات بازرگانی

۵- تسهیل در امور پرداخت ها و دریافت ها و مبادلات و معاملات و سایر خدمات که به موجب قانون بر عهده بانک گذاشته می شود.

ویژگی های بانکداری بدون ربا:

با توجه به قانون عملیات بانکی بدون ربا و دستورالعمل های زیربنا هم ویژگی های نظام بانکداری ایران را به شرح زیر می توان خلاصه کرد:

۱. تخصیص بخشی
  ۲. تعدیل فرهنگ و وثیقه
  ۳. بازگشت روان و بدون وقفه پول و سرمایه
  ۴. هدایت، کنترل و نظارت بر مصرف تسهیلات
  ۵. سودآوری مطلوب و کاهش ریسک سرمایه گذاری
  ۶. احتمال زیان های بانکداری اسلامی به مراتب کمتر از بانکداری ربوی است.
  ۷. توزیع درآمد بانک ها در گستره وسیعی از اقشار جامعه
  ۸. بانکداری بدون ربا هزینه های تأمین مالی را کاهش می دهد.
  ۹. بانکداری بدون ربا بر مبانی بهای تمام شده پول، عمل می کند.
- اجرای ویژگی های فوق در سیستم بانکی کشور مدینه فاضله ای است که دستیابی به آن مانند آرزو است. ولی با این حال روح قانون بانکداری بدون ربا موارد مذکور نیست و بانک ها ملزم به اجرای آن هستند اما اکثراً این قواعد در مقام عمل تا به حال اجرایی نشده اند.

وضعیت روند بانک های اسلامی در

یک دهه گذشته:

به نظر می رسد اجماع کارشناسان و تحلیل گران اقتصادی بر این که ساختار معیوب نظام بانکداری جهانی در آمریکا، خاستگاه اصلی بروز بحران در اقتصاد جهانی بوده، زمینه های مساعدی برای توجه و اقبال به نظام بانکداری اسلامی بوجود آورده است، به گونه ای که همزمان با رشد بازار اقتصاد اسلامی در کشورهای اسلامی و غربی، بسیاری از بانک ها تلاش می کنند منابع خود را با موازین شریعت اسلام همسان کنند تا علاوه بر جذب مشتریان بیشتر بتوانند سهمی از بازار در حال رشد را به خود اختصاص دهند. براساس آمار اعتبارات خدمات مالی بریتانیا، حساب هایی که خواستار تسهیلات بانکی مبنی بر قوانین شرع اسلام هستند در سال ۲۰۰۸ نسبت به سال قبل از ۲۰۰ میلیارد دلار به ۵۰۰ میلیارد دلار افزایش یافته اند و هر سال نیز ۱۰ تا ۱۵ درصد بر این مقدار افزوده می شود. در همین خصوص در آسیا نیز اقتصاد اسلامی به سرعت در حال رشد است و مالزی می گوید به عنوان یک قطب منطقه ای در این عرصه شناخته شود.

اندونزی، تایلند و سنگاپور از دیگر کشورهایی هستند که بخش اقتصاد بانکداری اسلامی خود را گسترش داده اند. از این رو گسترش و رونق بانکداری اسلامی در میان کشورهای اسلامی از یک سو و تقاضای کشورهای غربی مبنی بر مطابق قوانین بانکداری خود با قوانین اسلام نیز از سوی دیگر، رشد چشمگیر این نوع نظام مالی اسلامی را رقم زده است.

اما آیا این بحران بر اقتصاد ایران نیز اثری داشته است؟ تاکنون تنها نتیجه منفی بحران مالی برای ایران این بوده که بهای نفت خام ما پس از چند ماه افزایش سریع آن در بازارهای بین المللی تا حدودی کاهش یافته است و با نوساناتی مجدداً در حال افزایش است. با عنایت به این که بازارهای مالی کشور با بازارهای مالی سایر کشورها ادغام نشده است لذا از این طریق آسیبی متوجه ایران نیست و این مسأله می تواند از مزیت های اقتصادی کشور محسوب شود. اما در خصوص کاهش درآمد حاصل از فروش نفت، کشور با مشکل مواجه است و با توجه به این که موتور اصلی تجارت کشور متکی بر ارز و مرتبط با درآمد صادراتی و هزینه های واردات است، این بحران قابل درک است، ضمناً با افت قیمت نفت و عدم تحقق درآمدهای نفتی و کسری بودجه، فشار بر بانک های مرکزی برای تأمین این کسری بیشتر شده است.

چالش ها و مشکلات پیش روی اقتصاد ایران در حوزه بانکداری بدون ربا (اسلامی):

دکتر نتاج: با گذشت بیش از ۲/۵ دهه از زمان تصویب و آغاز اجرای قانون بانکداری بدون ربا، طبیعی است این انتظار بوجود آمده باشد که نظام پولی و بانکی کشورمان از نظر کارآیی و تطبیق با شریعت، گام های اساسی برداشته شود

با گذشت بیش از ۲/۵ دهه از زمان تصویب و آغاز اجرای قانون بانکداری بدون ربا، طبیعی است این انتظار بوجود آمده باشد که نظام پولی و بانکی کشورمان از نظر کارآیی و تطبیق با شریعت، گام های اساسی برداشته شود اما با وجود این دست کم از نظر افکار عمومی و نظر برخی نخبگان جامعه، این نظام نتوانسته نمره قابل قبولی در ارائه خدمات بانکداری موفق و منطبق با اصول اسلامی دریافت کند. چشم انداز نظام بانکی کشور در صورت رعایت موارد زیر، امیدوار کننده و کارآمد خواهد بود:

۱. بازنگری در سیستم حسابداری بانک ها و ایجاد روشی مناسب برای محاسبات بهای تمام شده مانع برای تعیین دو نرخ حیاتی مورد نیاز بانک ها یعنی نرخ تسهیلات و نرخ سود پرداختی با سپرده گذاران و استفاده از این سیستم برای کاهش هزینه ها و بهبود کیفیت خدمات.
۲. ارائه آموزش های کافی به عمومی مردم به منظور درک و شناخت مناسب از بانکداری بدون ربا
۳. بهره برداری کامل از ظرفیت های بالقوه موجود در قانون عملیات بانکداری بدون ربا
۴. حصول به وحدت نظر در خصوص مبانی تئوریک و روش های اجرایی نظام بانکداری بدون ربا از طریق برگزاری همایش های تخصصی لازم.
۵. افزایش سرمایه بانک های کشور از طریق مقتضی به منظور بهبود ضریب کفایت سرمایه
۶. ایجاد رقابت سالم و منطقی بین بانک ها به منظور ارائه خدمات با کیفیت بالاتر
۷. کاهش و حذف اختلاف نرخ های حداقل سود مورد انتظار در بخش های مختلف اقتصادی
۸. از بین رفتن نگاه دستوری به نرخ های سود به منظور آزاد سازی نرخ های موجود براساس بازارهای پول و سرمایه

راهکارهایی برای رونق اقتصادی ایران:

۱. بانک های اسلامی، توانایی بیشتری برای جلب وجوه نقدی قابل سرمایه گذاری

دارند، زیرا مبنای آن ها مشارکت است. ۲. بانک اسلامی، توانایی بیشتری برای تخصیص منابع پولی با بهترین کاربردهای مربوط به اهداف توسعه اقتصادی و اجتماعی دارند. ۳. بانک اسلامی با تخصیص منابع پولی بر مبنای تولید کارآیی اقتصادی می کند. ۴. برخلاف بانک های سنتی، بانک های اسلامی رفتارهای مثبت اندیشانه را تشویق می نمایند که برانگیزاننده فرآیند توسعه هستند.

نشست تخصصی بررسی بحران اقتصادی در بازار سرمایه

این نشست تخصصی با حضور علی اسلامی بیدگلی - عضو هیات مدیره شرکت بورس و اوراق بهادار تهران، مصطفی امید قائمی - مدیر عامل شرکت فرابورس ایران، دکتر ستایش - قائم مقام کارگزاری پارس ایده بنیان - و دکتر ابراهیمی - مدیر عامل کارگزاری سپهر باستان - برگزار شد.

ابتدا، اسلامی بیدگلی در مورد علل بروز بحران اقتصادی در بازارهای مالی دنیا گفت: معمولاً بحران های اقتصادی ناشی از کاهش ارزش دارایی های مالی است و طبعاً با توجه به اتفاقی که در بازارهای مالی دنیا و آمریکا اتفاق افتاد و در دومینوی بحران باعث شد تبعات آن به بازار مسکن و سایر صنایع هم سرایت پیدا کند و فراتر از آمریکا برود و تبدیل به یک بحران جهانی شود.

دکتر ستایش - قائم مقام کارگزاری پارس ایده بنیان - ابراز داشت: باید از اطلاعاتی که در مورد بحران اخیر به دست آورده ایم، نهایت استفاده را ببریم تا بتوانیم در بحران ها و رخدادهای آینده، تهدیدات را برای خود به فرصت تبدیل کنیم. اگر به هر شکلی نتوانستیم تهدیدات را به فرصت ها تبدیل کنیم؛ شاید به این دلیل بوده که ریشه های این تهدید را نمی شناسیم. ریشه این بحران از آمریکا و بازار مسکن آغاز شد. برخی اقتصاد دانان در کنار این امر که بازار مسکن را بی تقصیر نمی دانند؛ فقدان تراز تجاری را هم به عنوان یکی از ریشه ها و علل وجود بحرانی اقتصادی در کشورهایی مانند آمریکا قلمداد می کنند. برای مثال وزیر خزانه داری

آمریکا با صراحت اعلام می کند که تراز تجاری این کشور دچار مشکل می باشد. یکی از نکاتی که می توان در مورد بازار سرمایه به آن پرداخت، بحث ابزارهای مالی است. جای ابزارهایی که در کشوری مانند آمریکا موجب بروز چنین بحرانی شد، در اقتصاد کشور ما خالی است. از سوی دیگر بدون در نظر گرفتن این توصیه که ابزارهای مذکور باید با نظم و ترتیب و مقررات منسجم و ثابت در اختیار استفاده کنندگان قرار بگیرند؛ قطعاً دچار مشکل خواهیم شد.

طبق تحقیقات انجام شده در مرکز پژوهش های مجلس، بحران می تواند منجر به کاهش درآمدهای نفتی، کاهش ارزش دلار، کاهش در ارزش صادرات غیر نفتی و کاهش ارزش دارایی های ارزی شود همچنین می تواند به تورم ناشی از افزایش تقاضای انرژی، ارزان نشدن کالا و خدمات و مواردی از این قبیل اشاره کرد.

اما اثرات بحران بر بازارهای سرمایه کشور به چه شکل است؟ بارها گفته شده بورس به عنوان دماسنج اقتصادی یک کشور می تواند هشدار دهنده باشد اما آیا این هشدارها را در بورس کشور دریافت کرده ایم؟ چگونه با آنها برخورد کرده ایم؟

مصطفی امید قائمی - مدیر عامل شرکت فرابورس ایران - عنوان داشت: تأثیر بحران بر بازار بورس ایران مانند سایر بورس های دنیا قابل مشاهده بود به طوری که با کاهش قیمت سهام شرکت ها روبرو شدیم. البته بروز یکسری عوامل باعث شد که شدت این امر در بورس ایران کمتر از بورس ها سایر کشورها باشد. نخستین عامل، ارتباط اقتصادی بنگاه های کشور با بازارهای مالی دنیاست که این ارتباط به نسبت بورس سایر کشورها کمتر است. علت دیگر این که از بحران جهانی به مراتب کمتر از سایر بازارها متأثر شده ایم و می توان گفت بازار ما مدت زیادی در بحران به سر می برد و زمانی که بحران جهانی اتفاق افتاد صرفاً در یکسری از شرکت های کاهش قیمت ایجاد شد. بیشترین تأثیر این بحران بر آن بخشی از بورس ایران ایجاد شد که به تولید مواد پایه می پرداختند و بحران زمانی شروع شد که قیمت محصولات شرکت هایی که در ایران به دنبال تولید کننده مواد پایه بودند، افزایش یافت.

بسیاری از کارشناسان، این بحران را "بحران اعتبار" می دانند و ناشی از این تلقی کردند که بسیاری از ابزارهای مالی و اوراق مالی که در بازارهای بورس دنیا منتشر شده بود و اعتبارسهام بانک ها در این شرایط بحرانی زیر سوال رفت. بورس نیز این بحران را تجربه کرد به طوری که با کاهش قیمت سهام بسیاری از شرکت ها روبرو شدیم و

عمدتاً در محصولات تولیدکنندگان مواد پایه و مواد انرژی بر، کاهش قیمت محسوس بود. از سوی دیگر به دلیل این که قیمت ارز ما به دلار ربط داده می‌شد و نرخ دلار تقریباً در این دوران ثابت باقی ماند، موجب شد که در مورد برخی از شرکت‌ها بتوانیم کاهش سود آوری بیشتری پیدا کنیم. به طور کلی بحران بر بورس ایران نه به شدت تمام بورس‌های دنیا اما به میزان قابل توجهی موثر بود و حتی منجر به کاهش قیمت سهام برخی شرکت‌ها شد.

نکته بعدی این که شرکت‌ها سهم شناور زیادی در بورس دنیا دارند اما بورس ایران به دلیل دولتی بودن و این که دارای سهم شناور کمتری هستند چندان نمی‌توانند میزان تأثیر این بحران را نشان دهند.

دکتر ابراهیمی - مدیر عامل کارگزاری سپهر باستان - گفت: بورس کالای ایران هم اکنون در ۴ حوزه کالاهای فلزی، پتروشیمی، کشاورزی و قراردادهای آتی بورس کالا مورد معامله قرار می‌گیرند و هدف از ایجاد بورس کالا، شفاف‌سازی قیمت و کمک به سیاست‌گذاران اقتصاد در تعیین قیمت کالاها و توزیع آن و پوشش ریسک معاملات، ایجاد بازار رقابتی و ارائه شاخص برای تصمیم‌گیران اقتصادی است. متأسفانه در بورس کالا مانند بورس اوراق بهادار دارای شاخص اندازه‌گیری نیستیم زیرا در صورت بهره‌مندی از شاخص اندازه‌گیری بورس کالا، امکان رصد روند اقتصادی قیمت‌ها در بازار واقعی فراهم می‌شد. در حال حاضر در بورس کالا ۹۸ شرکت داخلی و ۱۴ شرکت خارجی از یکصد کشور دنیا با ۴۴ کالای اساسی مشغول عرضه کالاها می‌شوند. در سال ۱۳۸۷، ۷۵ درصد حجم معاملات بورس کالا مربوط به فلزات بوده است و در این میان فولاد بیشترین حجم را به خود اختصاص می‌دهد لذا سهم فولاد در بورس کالا و نوسان قیمت‌های آن کاملاً مشخص است.

۳ مرحله عمده بحران جهانی عبارتند از:

- * درگیری بازار مسکن و ورشکستگی بانک‌ها و موسسات بیمه
- * تأثیر بر بازار سرمایه
- * تولید و کاهش بازار واقعی کالاها و اشتغال و بیکاری

مقایسه روند تأثیر بحران در تعدادی از کالاهای اساسی که بازار کالای کشور به خوبی از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد. قیمت مس از آوریل سال ۲۰۰۸ از هر تن ۹ هزار دلار به ۳ هزار دلار رسید و در حال حاضر به ۷۵۰۰ دلار رسیده است. روی از ۲۸۰۰ دلار به ۱۱۰۰ دلار و الان به ۲۶۰۰ دلار رسیده است. آلومینیوم ۳ هزار و ۱۰۰ دلار در هر تن به ۱۴۰۰ دلار و الان ۳۲۰۰ تن رسید. در محصولات شیمیایی و پتروشیمی، پلی

اتیلن سبک از ۱۷۰۰۰ دلار به ۶۵۰ دلار و امروز به ۱۱۵۰ دلار افزایش یافته است. پلی پروپیلن از ۱۹۰۰ دلار به ۶۰۰ دلار و در حال حاضر ۹۰۰ دلار می‌باشد. به نظر می‌رسد بازارهای کالا در دنیا بر روی محصولات عمده که اثرات قابل توجهی در اقتصاد دنیا دارند، واکنش مثبت نشان می‌دهند.

مطلب مهم دیگر این که، حدود ۳۰ درصد معاملات بورس کالا به محصولات فولاد مبارکه اصفهان اختصاص دارد. از مرداد سال ۱۳۸۷ قیمت چندین مورد از محصولات آن مانند ورق گالوانیزه ۱۳۳۰ تومان به ۹۱۰ تومان رسیده است. همان‌طور که ملاحظه می‌کنید روندی که در قیمت‌های جهانی محصولات فلزی وجود دارد در محصولات فولاد مبارکه اصفهان نیز مشاهده می‌شود و روند معاملات یک ماهه بورس کالا این مطلب را تأیید می‌کند. البته توجه داشته باشید بازار به سمتی می‌رود که نگرش مردم از بحران مقداری تعدیل شده و جهان نیز به بازارهای کالای میل و رغبت بیشتری نشان می‌دهد به طوری که ظرف هفته‌های گذشته، رقابت بسیار شدیدی میان همکاران ما جهت خرید محصولات شرکت فولاد مبارکه و شرکت ذوب اصفهان در بورس کالا وجود داشت. گزارش موسسه بین‌المللی آهن و فولاد در ماه نوامبر ۲۰۰۹ نشان می‌دهد که تولید ۶۶ کشور تولیدکننده فولاد نسبت به سال گذشته، حدود ۲۴ درصد افزایش یافته است. اگرچه نمی‌توان عنوان داشت که بحران به طور کامل تمام شده است اما تا حدود زیادی به سمت رونق پیش می‌رویم و شواهد موجود در بورس، وضعیت بهتری را ترسیم می‌کند و به نظر می‌رسد به سمت وضعیت بهتر حرکت خواهیم کرد.

علی‌اسلامی بیدگلی - عضو هیأت مدیره شرکت بورس و اوراق بهادار تهران - این مسأله را مطرح نمود که قیمت‌ها در بورس کالا از زمان شروع بحران تا به حال نوسانات شدیدی را تجربه کرده است. قاعدتاً اگر چنین تصویری وجود داشته باشد که تبعات بحران در قیمت خلاصه شده، شاید بتوان به این نتیجه رسید که اثرات بحران از میان

دکتر ستایش: برخی از مواردی که در سایر کشورها به عنوان شواهد بحران مشاهده تا حدودی سنخیت خود را با اقتصاد کشور ما از دست داده است و به زعم ما امور متعادلی هستند

رفته که قیمت محصولات به این سطح جا رسیده است؛ اما شواهد و آمارهای موجود در بورس کالا این گونه نشان می‌دهد که حجم معاملات به شدت نسبت به گذشته کاهش پیدا کرده است.

دکتر ابراهیمی - مدیر عامل کارگزاری سپهر باستان - در توضیح این مطلب ابراز داشت: با کاهش حجم معامله در بورس کالا مواجهه بوده ایم اما بحث به این نکته ختم می‌شود که تا تاریخ ۱۳۸۷/۹/۳ حجم معامله محصولات فلزی در بورس ۵ میلیون و ۸۶ هزار تن بوده و در تاریخ ۱۳۸۸/۹/۳۰ به ۵ میلیون و ۲۷۳ هزار تن افزایش یافته است که این امر طبیعی می‌باشد.

ممتقدم که بحران مالی به طور کامل تمام نشده و بخشی از آن به شرایط داخلی کشور مرتبط می‌باشد. نکته مهم این که دولت، یک سوم کل درآمدهای کشور را بر اساس درآمدهای نفتی استوار ساخته است؛ شاید برداشت دولت‌مردان از چنین امری این است که اقتصاد کشور در آینده از بحران خارج خواهد شد و بهبود خواهد یافت به طوری که روند افزایش قیمت‌هایی که در محصولات عمده پایه ای فلزی و پتروشیمی داریم تا میزان زیادی این ظن را تقویت می‌کند که شاید بحران را پشت سر گذاشته ایم و به سمت بهتر شدن بازار حرکت می‌کنیم.

دکتر ستایش - قائم مقام کارگزاری پارس ایده بنیان - در پاسخ به این پرسش که در بورس کالا، حدود ۱۳۰ درصد حجم معاملات به محصولات پتروشیمی اختصاص دارد. بحران جهانی و کاهش قیمت‌ها و به دنبال آن کاهش تقاضا برای قیمت‌های محصولات پتروشیمی و حجم معاملات آن در بورس کالا چه اثراتی دارد؛ بیان داشت: برخی از مواردی که در سایر کشورها به عنوان شواهد بحران مشاهده تا حدودی سنخیت خود را با اقتصاد کشور ما از دست داده است و به زعم ما امور متعادلی هستند. به عبارت بهتر اگر عنوان می‌شود در یک کشور، رشد اقتصادی متوازن و مستمر به عنوان شاخصی است که اگر سایر عوامل را تحت الشعاع قرار دهد، فروش آن کشور بحران زده تلقی می‌گردد؛ کاربرد چندانی در

کشور ما ندارد و یا بحث نرخ تورم و ثبات آن یا گسترش ظرفیت تولید و ... چندان هم نباید توجهمان را صرفاً به این سمت معطوف کند که دقیقاً شاخص‌های سایر کشورها را مورد سنجش قرار دهیم بلکه ممکن است شاخص‌های مذکور با توجه به شرایط اقتصادی جامعه نیازمند تغییر باشند.

اما در مورد بحث فولاد و محصولات پتروشیمی باید گفت که در بخش فولاد شاهد افت شدید قیمت بوده ایم. اگر بحران جهانی تا به امروز اثرات شدیدی بر اقتصاد ایران نگذاشته است و با تأخیر زمانی دامنگیر کشور شده است؛ تأثیر بحران اقتصادی با کاهش ساخت و سازی که در کشور ما صورت گرفته، باعث شد که کشورهای دیگر تولیداتی که در بازار داخلی خود به سهولت قادر به فروش نبودند وارد بازار ایران نمایند و محصولات آنان به آسان‌ترین شیوه در اختیار تجار و بازرگانان ایرانی قرار گرفت. در نهایت نیز به دلیل فقدان تعرفه‌های مناسب در بخش فولاد شاهد بودیم که برای مثال میلگرد چینی با قیمت بسیار پایین‌تر از قیمت میلگرد تولیدشده توسط شرکت ذوب آهن اصفهان در کشور عرضه می‌شود و این امر منجر به بروز مشکلات عدیده برای شرکت ذوب آهن اصفهان گردید.

در صورت بررسی دقیق‌تر آمار و ارقام محصولات پتروشیمی، متوجه می‌شویم که بحران جهانی بر روی تولیدات این صنایع در کشور همچون فولاد و سایر فلزات اثرگذار نبوده است که مهمترین دلیل این امر می‌تواند به وابستگی شدید تر بخش پتروشیمی به قیمت نفت، باشد. البته در چند سال اخیر شاهد راه‌اندازی واحدهای متعدد پتروشیمی بوده ایم که این امر موجب شد میزان تولید در جامعه به خوبی پاسخگوی نیاز مصرف‌کنندگان باشند. در مجموع، رکود موجود در بخش مسکن تأثیرات به مراتب شدیدتری بر فلزات کشور گذارده است و به شکل بسیار کم‌رنگ‌تری شاهد تأثیر آن بر روی بخش پتروشیمی هستیم، اگرچه به وجود رکود در بخش پتروشیمی نیز معتقد هستیم. مطلب قابل توجه دیگر این که بازار کالایی کشور بازاری سنتی‌تر است و به صرف سنتی‌تر بودن، بروز رفتارهای احساسی در آن شدیدتر است. آیا در بورس اوراق بهادار نیز شاهد شدت میان رفتار احساسی در مقابل رفتار عقلایی هستیم؟ در مواجهه با بحران‌های آتی باید انتظار این امر را داشته باشیم که با تعبیه و تعریف ابزارهای مناسب، رفتارهای احساسی کم‌رنگ‌تر شوند. در بورس کالا نمونه‌ای از ابزارهای مالی مورد استفاده قرار گرفته‌اند تا به ایمن‌سازی بازیگران بازار کمک کنند. ایمن‌سازی نیازمند بسترسازی‌های مناسب است و طبق آخرین اطلاعات به جز معاملات آتی

بازارهای سرمایه ما به دلیل فقدان حضور ابزارهای متعدد و یا فقدان حضور بازارگردان ها در مواقع بروز ریسک های سیستماتیک نظیر بحران مالی اخیر، دچار نوسانات شدید می شود. لذا باید بتوانیم ابزارهایی در بازار سرمایه تعبیه کنیم تا این نوسانات را به حداقل برسانند. طبیعی است یکی از این ابزارها که جای آن در بورس اوراق بهادار، فرا بورس و بورس کالا خالی است "بازار گردان ها" هستند. بازار گردان ها قادرند محدوده نوسان را در هنگام بروز ریسک های سیستماتیک بازار کوتاه کنند. اگرچه بحران مالی اخیر باعث شد قیمت سهام شرکت های معامله شونده در بورس های معتبر دنیا به ارزش های ناچیز یک صدم و گاهی یک هزارم برسند، اما در صورت وجود بازارگردانان در بازار کالا و سهام ایران، محدوده این نوسانات به شدت کوتاه می شد و ریسک سرمایه گذاران حاضر در بازار سرمایه کشور کاهش پیدا می نمود. اما آیا با حضور بازارگردان ها و راه اندازی معاملات مشتقه کالا و سهام می توانیم در مواقع بروز چنین اتفاقاتی محدوده نوسان را برای سرمایه گذاران کاهش دهیم؟

مصطفی امید قائمی - مدیر عامل شرکت فرابورس ایران - در پاسخ به این پرسش بیان داشت: وجود بازارگردانان و ابزارهای مالی می توانند بر کاهش دامنه نوسان قیمت سهام شرکت ها و سود آوری سهامداران اثرگذار باشد. زمانی که سرمایه گذارطمینان داشته باشد که یک سهم دارای بازارگردان است جهت فروش یا خرید سهام هیچگونه تعجیلی نخواهد کرد و بر اساس احساس تصمیم گیری نمی نماید بنابر این افزودن ابزارهایی به بازار مانند قراردادهای آتی می تواند منجر به کسب اطمینان خاطر از قیمت سهم و سودآوری آن اطمینان شود.

علی اسلامی بیدگلی - عضو هیأت مدیره شرکت بورس و اوراق بهادار تهران - در جمع بندی پایانی این پانل ابراز داشت: با توجه به اتفاقاتی که در بروز بحرانی اخیر مالی در دنیا و تبعات عمدتاً غیر مستقیم آن بر بازار سرمایه کشور افتاد این امر

به صورت ناخودآگاه به مصرف کننده منتقل می شود.

به گفته علی اسلامی بیدگلی - عضو هیأت مدیره شرکت بورس و اوراق بهادار تهران - با وجود این که در مطالب علمی عنوان شده قیمت سهام منتج از تنزیل انتظارات سودهای آتی است اما از همان اتفاقات لحظه ای، تصمیم می گیریم و انتظارات سودهای آتی براساس قیمت همان لحظه تخمین زده می شود نه براساس معاملات و پیش بینی های مستدل. این امر موجب می شود قیمت فروش محصولات دچار نوسان های بزرگ شوند بنابراین شاید بتوان نتیجه گرفت که به دلیل نبود ابزار کافی برای حصول طیف های گسترده افراد با درجه ریسک گریزی متفاوت در بازار سرمایه و حضور مستقیم افرادی که شاید قدرت کارشناسی ندارند برای خرید سهام شرکت ها، نوسانات فروش محصولات شرکت های فلزی و پتروشیمی بر روی ارزش سهام شرکتی که از تنزیل انتزاعات سودهای آتی است، اثر بگذارند.

دکتر ستایش - قائم مقام کارگزاری پارس ایده بنیان - گفت: سالهای متعددی است که شاهدیم شرکت ملی مس به عنوان بزرگترین تولید کننده مس مبنای قیمت گذاری را اعلام می نماید. این مینا ممکن است تا حدودی موانعی را برای تولید کننده به وجود آورد و موجب شود که تولید کننده قادر به برنامه ریزی برای آینده خود نباشد. نکته مهم این که در حال حاضر بورس کالا به شرکت کنندگان سیم و کابل و با هر فرد و موسسه سرمایه گذاری که در قالب قرارداد های آتی مس خود را خریداری کند فرصت داده که نیازهای بازار را شناسند و از امروز نیاز ۳ ماه آینده را با یک نرخ ثبت بنابر شرایطی قراردادی آتی تأمین نمایند.

در حال حاضر بحث خروج رفتارهای سنتی از این بازار مطرح می شود اما توجه داشته باشیم که تحقق این امر نیازمند به کارگیری ابزارهای مناسب است و این ابزارها نیز به نوبه خود نیازمند موسساتی هستند که بتوانند خدمات و مشاوره را به شکل صحیح در اختیار بازیگران این میدان قرار دهند. در صورت تشکیل موسسات تخصصی بازار فعلی از رویکرد سنتی خود فاصله خواهد گرفت و این مسیری است که تمام بورس های کالای دنیا طی کرده اند. به این ترتیب می توان سرمایه گذاران در بازارهای آتی را تحت پوشش های مناسب شرکت های بیمه قرار دهیم تا اطمینان خاطر آنان فراهم شود و ریسک را به حداقل رسانند.

علی اسلامی بیدگلی - عضو هیأت مدیره شرکت بورس و اوراق بهادار تهران - در بخش دیگری از سخنان خود یادآور شد:

امید قائمی: در بازار سرمایه به منظور جلوگیری از رفتارهای احساسی، بازار به سمتی حرکت کرد و تدابیری اندیشید که در آینده شاهد کمترین میزان اثرگذاری بحران های جهانی باشیم

زنی بسیار بالایی برای فروش محصولات خود داشته باشند به صلاح نیست که قیمت آنها بر مبنای قیمت های جهانی باشد.

دکتر ابراهیمی - مدیر عامل کارگزاری سپهر باستان - اذعان داشت: ارتباط میان قیمت محصولات شرکت ملی مس و فولاد مبارکه اصفهان با قیمت سهام آنها طبق انجام یک تحقیق مورد بررسی قرار گرفت و بر اساس آن شاهد هستیم روزهایی که محصولات فولاد مبارکه عرضه می شود به دفعات همکاران از بورس اوراق بهادار تماس می گیرند و به صورت لحظه ای پیگیر نرخ محصولات فولاد مبارکه هستند. به مجرد افزایش نرخ محصولات فولاد، شاهد افزایش سمت خرید در سهام فولاد مبارکه هستیم. اما به چه دلیل تأثیر بحران جهانی در مورد فولاد بیشتر است؟ شاید به این دلیل که قیمت جهانی نفت (که محصولات پتروشیمی عمدتاً از آن استخراج می شود) به تعیین قیمت توسط داخل وابستگی چندانی ندارد و بر اساس قیمت جهانی است. در صورتی که امروز قیمت نفت اوپک ۷۵ دلار است ما بایستی براساس کیفیت نفتی که عرضه می کنیم نفت را به جهان بفروشیم اما در مورد محصولات فولادی این گونه نیست. چند ماه اخیر میان تأمین کنندگان سنگ آهن و تولید کنندگان فولاد در مورد تعیین نرخ سنگ آهن اختلافاتی وجود داشت که در نهایت وزارت صنایع و معادن اقدام به نرخ گذاری نمود و توافقاتی صورت گرفت البته هنوز به روشنی مشخص نیست که توافق طرفین در این مورد پایدار بماند و تداوم پیدا کند. لذا با بیشترین میزان اختلاف قیمت در مورد محصولات فلزی و فولادی با سایر کشورهای دنیا مواجه هستیم. نباید بحث تعرفه ها و حمایت های دولت را در این بحث نادیده بگیریم. به دلیل این که بر روی قیمت نفت هیچ گونه کنترل دقیق و حساب شده ای نمی تواند صورت دهد اما در مورد محصولات فولادی هر گاه دولت احساس کند کارخانجات فولاد با مشکل مواجه می شوند تعرفه واردات را افزایش می دهد و این امر موجب ایجاد رانت برای تولید کنندگان فولاد ایجاد می شود طبعاً این تأثیر

در مورد سسکه، طلا و مس، شرکت ذوب آهن اصفهان به عنوان یکی از عمده ترین تولید کنندگان مقاطع فولادی و بازرگانی پتروشیمی و نماینده بخش پتروشیمی ها در کشور، تمایل زیادی دارد تا محصولات خود را در بازارهای آتی ما عرضه کند که این تمایل را به فال نیک می گیرم زیرا منجر به ایجاد ابزارهای مالی لازم می شود.

مصطفی امید قائمی - مدیر عامل شرکت فرابورس ایران - ابراز داشت: در بازار سرمایه به منظور جلوگیری از رفتارهای احساسی، بازار به سمتی حرکت کرد و تدابیری اندیشید که در آینده شاهد کمترین میزان اثرگذاری بحران های جهانی باشیم. در حال حاضر بحث معاملات آتی سهام در رابطه با شرکت بورس و اوراق بهادار مورد پیگیری قرار دارد و به زودی معاملات آتی سهام راه اندازی خواهند شد. همچنین قرار است اوراق جدیدی مانند اوراق مشارکت و... در بازار منتشر شوند که این امر موجب می شود سرمایه گذاران کم ریسک به سمت اوراق با درآمد ثابت سوق یابند.

نکته جالب توجه این که قیمت گذاری کالاها براساس معیاری وابسته به قیمت جهانی تعیین می شود. به عنوان مثال یک معدن سنگ آهن برای یک شرکت فولادی مشخص طراحی شده است. واقعیت این که شاید برای شرکت فوق، فروش سنگ آهن به شرکتی دیگر مقرون به صرفه نباشد و واردات سنگ آهن نیز توجیه اقتصادی ندارد، اما قراردادی که میان معدن سنگ آهن و شرکت تولید کننده فولاد منعقد می شود براساس قیمت جهانی است. به اعتقاد من بهتر است که تولید کنندگان و نگاه های صنعتی و تولیدی، مسیر بلندمدت با قیمت متعادل را انتخاب کنند زیرا تعیین تمام معیارهای قیمت گذاری قراردادهای بر مبنای نرخ آزاد و نرخ های جهانی کمک چندانی به نگاه های کشور نمی کند.

علی اسلامی بیدگلی - عضو هیأت مدیره شرکت بورس و اوراق بهادار تهران - خاطر نشان ساخت: تأثیر بحران مالی دنیا بر روی صنعت فولاد کشور به مراتب بیشتر از صنعت پتروشیمی بوده است. شاید این امر به ذهن خطور می کرد که مواد اولیه ای که برای صنعت فولاد در کشور استفاده می شود دارای محدودیت قیمت گذاری بود که ارتباط چندان مشخصی با قیمت های جهانی ندارد و بالعکس مواد اولیه ای که در تولید محصولات پتروشیمی به کار می رفت دارای اختلاف ۹۵ درصدی با قیمت نفت داشت، لذا به دلیل اثر کمتر بحران جهانی بر پتروشیمی (در مقایسه با فولاد) و با توجه به این که محصولات مذکور خریداران محدودی دارد و بازار رقابتی در اختیار آنان نیست تا قدرت چانه

منتج می شود که به منظور کاهش بروز چنین اتفاقاتی باید ابزارهای موجود در بازار سرمایه توسعه و گسترش پیدا کند. باید ابزارهای بازارهای مالی را الزاماً جهت توسعه این بازارها گسترش دهیم و اگر واقعاً تصمیم داریم که در راستای توسعه یافتگی کشور از کشور کاملاً بانک پایه به کشور بازار پایه تبدیل شویم؛ باید پایه های بازار مالی کشور را تحکیم نماییم.

دکتر کوروش پرویزیان - مدیر عامل بانک توسعه صادرات - عنوان داشت: در سال ۲۰۰۷ و با گذشت یک سال از آغاز زمینه های بروز بحران، کاهش فعالیت ها در مواجهه با شرایط سخت اعتباری و نیز ظهور رکود اقتصادی وضعیت نامناسبی را بر اقتصاد تحمیل کرده است. علیرغم آسیب های وارد آمده، اقتصاد جهانی همچنان توانست سرپا بماند و به توسعه اقتصادی با روند سابق ادامه دهد. با وجود تلاش سیاستگذاران در زمینه حفظ ثبات در نقدینگی بازار و سرمایه سازی، سرانجام شرایط در سپتامبر ۲۰۰۸ به بحران مالی منجر شد.

شرایط بحران، امکان ورشکستگی در بانک ها را قوت بخشید که با حجم بالای تقاضای نقدینگی و فروش دارایی های نقدی به قیمتی بسیار پایین همراه بود. اگر چه سیاست های به کار گرفته شده در زمینه مقابله با بحران تا حدودی اثرات آن را نسبت به سپتامبر ۲۰۰۸ بهبود داده است اما بازارهای مالی هم چنان تحت فشار قرار داشته که این امر منجر به افزایش ریسک در آنها شده است و بسیاری از شاخص های ریسک و ناپایداری در این بازار، هم چنان نسبت به شرایط پیش از بحران در حد بالایی قرار دارند.

با نگاهی به آخرین وضعیت شاخص های اقتصادی پس از تداوم رکود در سال ۲۰۰۹ رفع تدریجی آن از سال ۲۰۱۰ قابل پیش بینی است. البته آینده بسیار مبهم است و پیش بینی های کوتاه مدت با ریسک بالایی همراه هستند. بر این اساس پیش بینی های صورت گرفته در زمینه اقتصاد، همواره با درجه ای از عدم اطمینان همراه

بوده و بنابراین به صورت یک بازه اطمینان (به جای یک عدد قطعی) انجام می گیرد. **پیش بینی میان مدت از آینده بحران: ۱. حرکت به سوی کسب اعتبار:**

* سیستم های مالی در این دوره به دنبال کسب اعتبار به منظور رشد و سرمایه گذاری خواهد بود. کسب حمایت و تضمین دولت، نوسازی سرمایه گذاری بخش خصوصی از جمله این امور است.

* نیاز به تغییر قواعد حاکم بر بازارهای مالی نیز محسوس می باشد این فرآیند بازسازی به طور حتم نیازمند زمان است.

* تثبیت مالی از مهمترین مواردی است که در جریان بهبود اقتصاد جهانی مد نظر خواهد بود. هم چنین انتظار می رود بدهی دولت ها، علیرغم کاهش و کسری بودجه، افزایش یابد.

۲. دور نمای بازار کالاهای مصرفی: * آشفتگی اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۸ منجر به وقوع جهش در بازار کالاهای مصرفی شد. تغییرات در این بازار بسیار سریع و قابل توجه بود. البته کاهش تقاضا به دلیل بروز بحران تا حدودی آن را به وضعیت قبل بازگرداند.

اثر گذاری بحران اقتصادی بر کشورهای آسیایی:

* کشورهای آسیایی در زمینه تولید و صدور کالاهای خود از بحران تاثیر گرفته اند. این امر برای کشورهای با اقتصاد پیشرفته و بدلیل افت در تقاضای جهانی برای محصولات الکترونیک خودرو و ... محسوس تر بوده است.

نرخ تولیدات صنعتی:

* همراه با کاهش جهانی تولیدات صنعتی، این شاخص در آسیا نیز با کاهش مواجه شد

صادرات: * کاهش تقاضای جهانی حجم صادرات آسیا را نیز با افت مواجه کرده است.

تولید ناخالص ملی واقعی:

* با بررسی کشورهای صادرکننده نفت در خاورمیانه، مشخص می شود که این شاخص در تمام کشورها کاهش قابل توجهی یافته است.

رکود راهکارهای برون رفت از آن:

* بسیاری از قطب های اقتصادی جهان در وضعیت رکود به سر می برند و سایر کشورها نیز به تدریج به سمت آن حرکت می کنند. تجارت جهانی و جریان های مالی کاهش یافته و تولیدات با زبان همراه هستند. جهت کاهش اثرات رکود در اقتصاد جهانی و بازگشت به حالت اولیه اعمال سیاستهای مالی ضروری به نظر می رسد.

بحران در گذر زمان:

چرخه های کسب و کار در اقتصادهای پیشرفته را می توان به دو بخش اصلی رکود و شکوفایی تقسیم نمود. در مطالعات به دست آمده، اقتصادهای پیشرفته به

دکتر پرویزیان: شرایط بحران، امکان ورشکستگی در بانک ها را قوت بخشید که با

حجم بالای تقاضای نقدینگی و فروش دارایی های نقدی به

قیمتی بسیار پایین همراه بود

طور متوسط ۶ دوره رکود را از سال ۱۹۶۰ تجربه کرده اند. تعداد این موارد بر حسب کشورهای مختلف تغییرات معنا داری (از ۳ تا ۹ مورد) از خود نشان می دهند.

معمولاً دوران رکود دارای عمق کمتری نسبت به دوران شکوفایی است به طور متوسط تولید ناخالص داخلی در دوران رکود حدود ۷۵/۲ درصد کاهش و در دوران شکوفایی تا ۲۰ درصد افزایش خواهد داشت. گفتمنی است که دوران رکود معمولاً یک سال و دوران شکوفایی حدود ۵ سال به طول می انجامد.

بحران مالی و رکود:

بر مبنای مطالعات به عمل آمده از ۱۲۲ دوره، ۱۵ مورد آن پس از بحران های مالی شکل گرفته اند که می توان فهرست آنها را مشاهده کرد.

استرالیا ۱۹۹۱Q۲ - ۱۹۹۰Q۲
دانمارک ۱۹۸۷: ۱۹۸۸Q۲ - Q۱
فنلاند ۱۹۹۰: ۱۹۹۳Q۲ - Q۲
فرانسه ۱۹۹۲: ۱۹۹۳: Q۳ - Q۲
نیوزلند ۱۹۸۶: ۱۹۸۷ Q۴ - Q۴
نروژ ۱۹۹۸: ۱۹۹۸ Q۴ - Q۲
اسپانیا ۱۹۷۸ Q۱ ۱۹۷۹ - Q۳
سوئد ۱۹۹۰ Q۱ ۱۹۹۳ - Q۲
آلمان ۱۹۸۰ Q۴ ۱۹۸۰ - Q۲
یونان ۱۹۹۲ Q۱ ۱۹۹۳ - Q۲
ایتالیا ۱۹۹۲ Q۳ - ۱۹۹۳ - Q۲
ژاپن ۱۹۹۳ Q۴ ۱۹۹۳ - Q۲
ژاپن ۱۹۹۷ Q۱ ۱۹۹۹ - Q۲
انگلیس ۱۹۷۳ Q۱ ۱۹۷۴ - Q۳
انگلیس ۱۹۹۰ Q۳ ۱۹۹۱۷ - Q۳

نکته حائز اهمیت دیگر ارتباط میان شدت رکود و مدت زمان آن است. به عبارت دیگر هر چه رکود بیشتر به طول انجامد، اثرات جدی تری داشته و طول دوران بازگشت از آن نیز طولانی تر خواهد بود در خصوص رکود ناشی از بحران های مالی می توان گفت این دوران طولانی تر و با اثرات جدی تر می باشد و دوران بازگشت از آن نیز طولانی

و ضعیف است.

راهکارهای مواجهه با رکود:

رکود تئوری زمانی رخ می دهد که دو معضل اقتصادی نرخ تورم بالا و نرخ رشد اقتصادی پایین به صورت توأمان رخ دهد به عبارت دیگر در چنین شرایطی شاخص های تورم و نرخ بیکاری به طور همزمان افزایش می یابند این در حالی است که در شرایط عادی، تلاش ها برای کاهش نرخ تورم باعث افزایش نرخ بیکاری شده و از سوی دیگر کاهش نرخ بیکاری هزینه های مانند افزایش نرخ تورم را به دنبال دارد. آمارهای موجود در رابطه با نرخ تورم و نرخ بیکاری ایران نیز حکایت از شرایط دشوار رکودی در اقتصاد آن را دارد. بعنوان راهکار می توان افزایش حجم معاملات تجاری برای بازگشت به وضعیت رونق اقتصادی را مد نظر قرار داد. در چنین شرایطی موسسات برای عبور از رکود به منابع مالی نیازمند هستند که تأمین مالی چنین منابعی یا از طریق سیستم بانکی و به صورت تسهیلات ارزان قیمت و یا از سوی بازار سرمایه باید صورت گیرد. از یک سو با وجود وضعیت تورمی و نامطلوب شبکه بانکی کشور، کاهش نرخ سود تسهیلات، خود بانک ها و موسسات مالی را در معرض خطراتی قرار می دهد که این امر پیامدهای نامطلوبی برای اقتصاد در پی دارد. از سوی دیگر، عدم اعتماد فعالان بورس، اتکا به بازار سرمایه را با مشکل مواجه نموده است.

راهکارهای پیشنهادی:

۱. تشویق شرکت ها با استفاده از ابزارهای مالی جدید و مطمئن برای تأمین مالی
  ۲. حضور فعالانه بانک ها و سرمایه گذاری در فرآیند تأمین مالی شرکت ها
  ۳. تشویق و حمایت تولید کنندگان به صادرات محصولات
  ۴. جذب سرمایه گذاری کلان خارجی برای ایجاد زیرساخت ها
  ۵. تنظیم صحیح بودجه
  ۶. اصلاح نظام پولی و مالی
  ۷. حمایت از تولید کنندگان برای افزایش بهره وری و کاهش قیمت تمام شده
- اگرچه بهبود شرایط اقتصادی طی ماه های اخیر، خبر خوبی برای اقتصاد جهانی محسوب می شود اما از آن جا که این رونق بیشتر در اثر حمایت های مالی و اقتصادی دولت ها بوده است و نه فعالیت های اقتصادی بنگاه ها، به نظر می رسد که از پایداری چندانی برخوردار نخواهد بود. واقعیت این است که با نگاهی دقیق تر متوجه خواهیم شد که هنوز باید محتاط بود به رغم آن که اقتصاد جهان بازگشت به سمت رشد را تجربه می کند اما هنوز تا وضعیت ایده آل (ادامه روند رشد اقتصادی پیش از وقوع بحران) فاصله

* ارائه محصولات جدید متناسب با نیازهای خاص صادرکنندگان و سرمایه گذاران
* تحت حمایت کامل خزانه کشور
* دسترسی به بانک های اطلاعات اعتباری داخلی و بین المللی
* عضو اتحادیه های منطقه ای و بین المللی
* فعالیت براساس استانداردهای جهانی و هم چنین آخرین دستاوردهای این حوزه
* داشتن ارتباطات قوی با سازمان ها و موسسات داخلی (مجموعه های دولتی، بانک ها، سفارتخانه های ایران در سایر کشورها و ...) و با سازمان ها و موسسات خارجی (اتحادیه های بین المللی، موسسات همتا و ...)

عملکرد صندوق از بدو تأسیس تا پایان ده ماهه (ارقام به میلیون دلار)

میزان عملکرد ۱۳۸۸	از بدو تاسیس (۱۳۳۳) تا پایان سال ۱۳۸۴ (طی ۱۲ سال)	از سال ۱۳۸۵ تا پایان ده ماهه
پوشش ریسک	۶۲۵	۴۰۷/۵
خسارت های پرداختی	۴۷	۳۷/۶
میزان بازیافت خسارت	۱۱	۲۱/۶

دارای مطلوبیت و صرفه اقتصادی باشد تا انگیزه این کسب و کار به وجود آید و فعل اقتصادی صورت گیرد.
۳. سلامت است. فعالان اقتصادی نیاز به فعالیت در فضای سالم و مطمئن دارند به طوری که جهت پیشبرد اهداف و امور اقتصادی خود وارد مسیرهای غیر اصولی و نادرست نشوند.
۴. سهولت: باید برای سرمایه گذاران و فعالان اقتصادی امکان دسترسی به مجوزهای مختلف به منابع، دولت و نهادهای تصمیم گیر مسیر باشد تا به سهولت فعالیت های اقتصادی را انجام دهند.
۵. اطلاعات: این مولفه، میزان برابری و فرصت های برابر را برای فعالان فراهم می کند و رقابت پذیری را میسر می سازد. اطلاعات نباید در انحصار افراد و گروه های خاصی قرار گیرد؛ همچنین نباید در فضای کسب و کار به عنوان یک رانت منجر به ایجاد ثروت برای گروهی شود و عده ای را از دسترسی به منابع برخوردار، بنابر این باید فضای کسب و کار موجود در کشور را با این شاخص ها دنبال کنیم و رتبه ایران را در رتبه بندی جهانی ارتقا دهیم.
جهت اندازه گیری بهبود فضای کسب و کار شاخص های متعددی وجود دارد. برای مثال شاخص دسترسی به منابع بانکی یک موضوع بسیار مهم و حیاتی برای فعالان اقتصادی است. در حال حاضر وضعیت این شاخص در کشور مناسب نیست لذا نیازمند بهبود شاخص مذکور هستیم. امیدوارم در راستای بهبود شاخص های اقتصادی و سهولت انجام فعالیت های اقتصادی، فضای تفاهم و گفت و گو میان بخش های مختلف دولتی، بخش های خصوصی، تصمیم

صادرات غیر نفتی به دو شیوه حمایت می کند: پوشش مطالبات صادرکنندگان از خریداران خارجی در برابر ریسک های سیاسی و تجاری با صدور انواع محصولات بیمه ای و تضمینی و کمک به تأمین مالی فعالیت های صادراتی صادرکنندگان از طریق صدور انواع ضمانت نامه های اعتباری به نفع بانک ها و موسسات اعتباری از طریق: بیمه نامه های اعتباری، ضمانت نامه های اعتباری، بیمه نامه های سرمایه گذاری سایر خدمات مانند اعتبارسنجی، مشاوره و ...
نقاط قوت صندوق ضمانت صادرات ایران:
* تنها موسسه بیمه اعتبار صادراتی ایران
* ارائه خدمات منحصر به فرد در ایران

سرفصل	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰	۲۰۰۶	رشد سالیانه/درصد
سهام شرکت ها	۳	۹	۳۲	۵۴	۱۰/۴
اوراق قرضه خصوصی	۲	۱۰	۲۲	۴۳	۱۰/۷
اوراق قرضه دولتی	۲	۸	۱۴	۲۶	۶/۸
سپرده های بانکی	۵	۱۶	۲۶	۴۵	۷/۸
کل دنیا	۱۲	۴۳	۹۴	۱۶۷	۹/۱
تولید ناخالص داخلی دنیا	۱۰	۲۲	۳۲	۴۸	۵/۷
عمق دارایی های مالی	۱۰۱	۲۰۱	۲۰۹	۳۰۵	
هزار میلیارد دلار					

بسیاری وجود دارد.
نقش موسسات بیمه در کاهش ریسک ها و مقابله با بحران اقتصادی
سید کمال سید علی - مدیر عامل و رییس هیأت مدیره صندوق ضمانت صادرات ایران - بیان داشت: دارایی های مالی از ۳ هزار میلیارد دلار در سال ۱۹۸۰ به میزان ۱۶۷ هزار میلیارد دلار در سال ۲۰۰۶ رسیده است. در صورتی که این رابطه را با تولید ناخالص ملی مورد مقایسه قرار دهیم، متوجه می شویم رابطه ۱۰ به ۴۸ حاکم است.
عوامل ایجاد بحران جهانی:
* عامل دوره تجاری مسکن در آمریکا (۱۰ تا ۱۴ سال)

تهدیدهای آتی بحران	وضعیت فعلی	چشم انداز آتی
بحران بدهی بخش دولتی	در حال شکل گیری	احتمال وخامت
بحران اعتبار کشورهای صنعتی	ظهور کامل	رو به پایان
بحران اعتبار کشورهای در حال توسعه	ظهور کامل	رو به پایان
بحران مسکن	ظهور کامل	رو به پایان
بازار سرمایه	در حال شکل گیری مجدد	ناپایداری بالا
مازاد تولید چین	در حال شکل گیری مجدد	احتمال تشدید
بحران نرخ ارز آمریکا	در حال شکل گیری مجدد	ناپایداری بالا
بحران نرخ ارز کشورهای نوظهور	در حال شکل گیری مجدد	احتمال تشدید
بحران کالا	در حال شکل گیری مجدد	احتمال تشدید

موسسات اعتبار صادراتی
موسسات بیمه صادراتی، موسساتی هستند که براساس قوانین OECD ملزم به تعیین سقف بیمه برای اعتبارات اعطایی از سوی کشورشان در قالب اعتبارات صادراتی اعطایی می باشند. بیمه برای اعتبارات اعطایی از سوی این موسسات براساس رتبه ریسک کشورها در OECD محاسبه می شود. معروفترین این موسسات عبارتند از هرمس (آلمان) ساجه (ایتالیا) کوفاس (فرانسه) سه سه (اسپانیا) EDC (کانادا) و ...
عامل کاهش تجارت جهانی
* کاهش تقاضا در کل مناطق جهان
* افزایش حضور زنجیره تأمین در کل تجارت
* کاهش تأمین مالی تجاری (نقش

پانل تخصصی بررسی بحران اقتصادی در بانک ها و موسسات مالی و اعتباری
پانل دوم با حضور دکتر کوروش پرویزیان - مدیر عامل بانک توسعه صادرات، دکتر پرویز شهرداری راد - مدیر عامل بانک ایران و ونزولا - دکتر حسین عیوض لو - عضو هیأت مدیره بانک توسعه صادرات، دکتر حسینی نسب - عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس - و دکتر سید علی - مدیر عامل و رییس هیأت مدیره صندوق ضمانت صادرات ایران - برگزار شد.
ابتدا دکتر کوروش پرویزیان - مدیر عامل بانک توسعه صادرات - عنوان داشت: موضوع بحران با فضای کسب و کار کشور ارتباط مستقیم دارد. توجه فعالان اقتصادی در فضای کسب و کار معطوف به این است که دولت یا سیاستگذاران مالی و پولی کشور تصمیم دارند چه ظرفیتی را برای کسب و کار به وجود آورند. به هر حال بحران جهانی تأثیراتی را بر روی حجم تجارت جهانی گذاشته است و جهت خروج از این وضعیت راهی جز افزایش تجارت وجود ندارد.
بانک جهانی یا موسساتی مانند صندوق بین المللی پول یا سازمان ملل عمدتاً ۵ شاخص را برای فضای کسب و کار بر می شمردند:
۱. سرعت: به این معنا که در فضای بازار فرآیند کار چگونه است. یک مولد اقتصادی یا کارآفرین زمانی که بخواهد فعالیت را آغاز نماید و طرح تولیدی، صنعتی و خدماتی خود را به اجرا برساند از چه فرآیندهایی و در چه زمانی باید عبور کند. بنابر این سرعت نخستین و مهمترین مولفه ای است که در مورد فرآیندها بر شمرده می شود.
۲. صرفه: به این معنا که باید کسب و کار برای موسس یا موسسان یک شرکت

ECA (ها)

تهدیدات آتی:

* افزایش اقدامات حمایت دولت ها (تزییق منابع مالی و مداخلی)
* ریسک
* افزایش بدهی دولت ها و بالا رفتن ریسک آنها

صندوق ضمانت صادرات ایران و هدف از تأسیس آن:

این صندوق سال ۱۳۵۳ راه اندازی شد اما به دلیل افزایش قیمت نفت و بی تفاوتی نسبت به امر صادرات کالاهای غیر نفتی چندان فعال نشد. اما پس از سال های ۱۹۷۵ مجدداً صندوق تأسیس شد البته رکودهایی را در برخی مقاطع داشت. این صندوق از

گیران مجلس، دستگاه قضایی، دستگاه اجرایی و واحدهای حمایت کننده به گونه ای فراهم شود که شاهد بهبود فضای کسب و کار شویم.

به گفته دکتر حسینی نسب- عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس- برخی از فرضیات بحران را منتسب به سیاست های دولت رونالد ریگان- رئیس جمهور ایالات متحده آمریکا در دهه ۸۰ میلادی- می داند. برخی از فرضیات موجود، بحران را به بخش ماهوی نظام اقتصاد آزاد منتسب می داند. افراد فاقد درآمد، شغل و دارایی و عدم توانایی آنان در بازپرداخت وام ها موجب کاهش فعالیت نظام مالی آمریکا و در نتیجه وقوع بحران مالی آمریکا و کشورهای غربی شد. در این میان کشورهای نوظهور و ایران تا حدودی از آثار این بحران برکنار بودند زیرا با نظام مالی بین المللی ارتباط چندانی ندارند. نهادهای مالی از ابزار بسیار پیچیده و پیشرفته استفاده می کنند لذا کمبود ابزار و تخصص در آمریکا وجود ندارد بلکه تصور می کنم بی توجهی و فدا کردن اهداف بلند مدت به اهداف سود دهی کوتاه مدت عامل مهم می باشد.

دکتر سید علی- مدیر عامل و رییس هیأت مدیره صندوق ضمانت صادرات ایران- عنوان داشت: یکسری بحران و تلاطم در سیستم بانکی به وجود آمده است به طوری که بخشی از منابع پرداخت شده بازگشته است و از سوی دیگر بخشی از سیستم های بانکی در تحریم قرار دارند. آیا بحران جهانی اخیر براساس اقدامات سیاستمداران است که در امور اقتصادی دخالت کرده اند و یا قواعد بازار موجب شده این بحران ها به وجود آیند؟ چه میزان از این بحران ها براساس مسائل سیاسی بوجود آمده اند؟ اما این که آثار بحران در صادرات چه تأثیری خواهد داشت یک بحث طولانی مدت است. زعفران، پسته و فرش دستباف ما خریدار جهانی دارد اما زمانی که به دلیل بحران مالی، میزان تقاضا کاهش می یابد بیش از هر چیز دیگر خرید کالاهای لوکس کاهش پیدا می کند لذا میزان صادرات ایران به سایر کشورها کاهش چشمگیری می یابد. پس بحران جهانی بر صادرات اثر گذار می باشد.

دکتر پرویز شهریاری راد- مدیر عامل بانک ایران و ونزوتلا- گفت: اخیراً طی سفر به کشورهای انگلستان و ونزوتلا متوجه شدم که هر دو کشور از بحران جهانی تأثیر گرفته اند. در انگلستان اکثر افراد به دنبال تجدید نظر در مسائل مالی و سرمایه ای خود بودند و به جای خرید از فروشگاه های گرانتقیم ترجیح می دادند که نیازهای خود را از فروشگاه های معمولی و محصولات

ارزان قیمت تر تأمین نمایند. البته از ۲ ماه پیش تحول مثبتی در بازار مسکن و اشتغال ایجاد شده است البته هنوز بانک ها در ارائه وام و تسهیلات با محدودیت شدید روبرو هستند. در ونزوتلا بحران جهانی با نوسان روبرو بود و تأثیری بر عملکرد بانک های این کشور گذارده است. بهترین فرصت پیش آمده است تا خبر راه اندازی بانک و ونزوتلا را بیان نمایم. البته برخی راه اندازی این بانک را به ما تبریک گفتند و برخی نیز معتقد هستند فعالیت در سیستم بانکی امروز مشابه قایقرانی در کویر است! اما مجمع و هیأت مدیره بانک ایران و ونزوتلا تصمیم دارد با امید و انگیزه مضاعف کار خود را آغاز نماید.

دکتر حسین عیوض لو- عضو هیأت مدیره بانک توسعه صادرات- ابراز داشت: بحث این است که باید حضور دولت پر رنگ تر شود که ظاهراً همین است زیرا دولت می خواهد مسیرهای ترمیم را مطرح کند. اعتقاد به حضور پر رنگ دولت ها متأثر از مکتب کینزی در اقتصاد است که اعتقاد دارد دولت ها باید با سیاست گذاری مناسب، اقتصاد را به سمت رونق نجات دهند در برابر این دیدگاه، نگرش کلاسیک اقتصاد نیز هم چنان از خود دفاع می کند و معتقد است بخش خصوصی باید با ثبات باشد و در صورت کاهش مزاحمت های دولت، بخش خصوصی می تواند سراپا بایستد.

در وضعیت فعلی، بزرگترین مشکل ما گسترش مبادلات کاغذی بازار مالی و بازار پول است که با بازار حقیقی هماهنگ نیست. به نظر می رسد بحران در اقتصاد به دلیل وجود اقتصاد دستوری است. اقتصاد دستوری تصور می نمایند که می تواند خارج از اصول و موازین هر اقدامی انجام دهند و بسیاری از اهداف را پیش ببرند اما به اعتقاد استاد مطهری، اقتصاد دستوری "نمی تواند" و "نباید" برخلاف اصول اولیه اقتصاد نظری می باشد و در غیر این صورت شکست و در نهایت مرگ اقتصادی جامعه را در پی خواهد داشت.

دومین روز همایش

دکتر داوود دانش جعفری- رییس کمیسیون نظارت مجمع تشخیص مصلحت نظام- در مورد ریشه یابی بحران مالی آمریکا به ذکر عوامل بلند مدت و کوتاه مدت پرداخت.

عوامل بلند مدت:

* لغو نظام پولی برتن وودز در سال ۱۳۷۳ که مبتنی بر استاندارد طلا بود و امکان پذیری انتشار پول بدون پشتوانه طلا بعد از آن
* بر اثر این تحولات، ذخایر طلای کشورها

دکتر دانش جعفری: در کلیه کشورهای مورد بررسی که بیش از ۷۵ درصد ظرفیت اقتصاد جهانی را در بر می گیرند، نشانه های بهبود مشاهده می شود

تبدیل به ذخایر ارزی شد که عمدتاً و تا حدود ۷۰ درصد آن به دلار بود.

* بر اثر تحولات نظام برتن وودز، یک موقعیت طلایی برای آمریکا به وجود آمد که با افزایش عرضه دلار بتواند منابع

در آمریکا افزایش یافت، سال ۲۰۰۷ به اوج می رسد و بعد شروع به سقوط می کند. تقریباً همین اتفاق در سایر کشورها نیز رخ داد. مانند انگلیس که تقریباً حرکت اقتصاد آن مانند آمریکاست. در بازارهای فلزات گرانبها و قیمتی نیز این اتفاق افتاد در بازار طلا هم یک روند صعودی وجود داشت و بعد در سال ۲۰۰۷ شروع به سقوط می کند. نقره نیز همین وضعیت را طی کرده است یعنی افزایش به اوج رسیدن و بعد سقوط. داستان مسکن نیز مانند موارد مذکور افزایش داشته، به اوج رسیده و بعد سقوط کرده است.

در چین نیز این حالت وجود دارد اما در سال ۲۰۰۷ آنها نیز کاهش رشد تولیدشان شروع شده است. اما بعد از بحران چه اتفاقی افتاد؟

در کلیه کشورهای مورد بررسی که بیش از ۷۵ درصد ظرفیت اقتصاد جهانی را در بر می گیرند، نشانه های بهبود مشاهده می شود. تمامی کشورها در حال کاهش شکاف بین وضعیت کنونی با وضعیت زمان شروع بحران هستند و به طور کلی وضعیت اقتصاد جهانی روند رو به بهبود را نشان می دهد.

در صورتی که مشکل خاصی پیش نیاید بین ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۱ شکاف مورد اشاره پر خواهد شد. بعضی از کشورها مانند کره و چین هم اکنون وضعیت بهتری نسبت به سایر کشورهای دارند. (کشورهای آمریکا، ژاپن، کانادا، انگلیس، آلمان، فرانسه و کل مجموعه حوزه یورو، کره، روسیه و چین)

بحران مالی و تأثیر آن بر شهرها با تکرشی به شهر تهران

دکتر مسعود غنی زاده- قائم مقام سابق معاونت هماهنگی و برنامه ریزی شهرداری تهران- عنوان داشت: بیش از شروع بحث بهتر است تعریفی از جامعه شبکه ای ارائه شود. ساموئل کاستلر، ویژگی های جوامع سرمایه داری متکی به اطلاعات را شبکه ای شدن و به وجود آمدن وضعیت جدیدی می داند که از آن به نام "جامعه شبکه ای" نام برده است. این جامعه شبکه ای در جایی با اقتصاد اطلاعاتی قرار ارتباط دارد. اقتصاد

اعتباری برای خود ایجاد کند.

عوامل کوتاه مدت:

* سیاست های اقتصادی اتخاذ شده توسط دولت آمریکا در سال های اخیر
* ورود به دوره رکودی قبل از ۲۰۰۱
* تشدید رکود بعد از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱
* سیاست های اتخاذ شده برای افزایش هزینه های مالی دولت به ویژه هزینه های امنیت داخلی و هزینه های جنگ عراق و افغانستان

عوامل بحران ساز:

* ناتوانی خریداران خانه به پرداخت اقساط رهنی خود و برآورد نامناسب وام گیرندگان و وام دهندگان از اوضاع
* سفته بازی و مازاد ساختمان سازی یا ساختمان سازی اضافی در طول دوره رونق
* محصولات رهنی با خطر بالا
* سطح بالای بدهی افراد و شرکت ها
* طراحی محصولات مالی که ریسک عدم پرداخت را مخفی می کردند.
* سیاست های بانک مرکزی آمریکا
* مقررات زدایی بیش از حد در پرداخت وام به متقاضیان

اتفاقاتی که در بورس افتاد:

از سال ۲۰۰۲ رکود آغاز شد و سیاست هایی که اتخاذ شد در نهایت قیمت سهام بورس

*میزبانی مراکز و دفاتر شرکت های فراملیتی
*بورس بین المللی دارای تاثیر در اقتصاد جهانی

*میزبانی شرکت های چند تولیدی جهانی International Conglomerate
تهران در حال حاضر فاقد رتبه مناسب و حداقل های لازم در این مورد است. توجه به مزیت های بالای ایران در عرصه انرژی فراهم آوری زمینه های لازم به حضور کمپانی های مربوطه انجامید و در نتیجه رتبه ایران به سرعت بالا خواهد رفت.

*جامعه بزرگ ورزشی همراه با زیر ساخت های عمده ورزشی
*لیگ های بزرگ ورزشی با اشتراک جهانی
*مراکز ورزشی عمده و دارای قابلیت برگزاری مسابقات بین المللی مانند جام های جهانی مسابقات المپیک، تنیس و...
*لیگ فوتبال ایران در سطح بالای لیگ های آسیایی قرار دارد اما با لیگ درجه اول جهانی فاصله فراوان دارد. تنها لیگ ژاپن از نظر AFC کاملاً حرفه ای است.

*تهران در سال ۵۳ مسابقات آسیایی را برگزار کرد بنا به گزارش کنفدراسیون فوتبال آسیا تنها ورزشگاه آزادی در ایران از حداقل استاندارد لازم برای انجام مسابقات بین المللی برخوردار است.

*برای این که در آینده قابل پیش بینی و حداقل ۳۰ سال آینده امکان طرح نامزدی تهران برای یکی از مسابقات بزرگ جهانی و یا حتی آسیایی باشد باید شرایط و زیر ساخت های لازم ساخته و آماده شوند.

جهان شهرهای آلفا: شیکاگو، فرانکفورت، هنگ کنگ، لندن، لس آنجلس، میلان، نیویورک، پاریس، سنگاپور، توکیو (بیشترین مشخصه های مذکور را دارند)

جهان شهرهای بتا: بروکسل، مادرید، مکزیکوسیتی، مسکو، سانفرانسیسکو، ساوتو پائولو، سئول، سیدنی، تورنتو، زوریخ (از تعداد مشخصه های کمتری نسبت به شهرهای آلفا بهره مند هستند)

جهان شهرهای گاما: آمستردام، اتلانتا، بانکوک، بیچینگ، برلین، بوستون، بوداپست، بوینس آیرس، کاراکاس، کپنهاگ، دالاس، دوسلدورف، ژنو، هامبورگ، هوستون، استامبول، جاکارتا، ژوهانسبورگ، مانیل، ملبورن، میامی، مینیاپولیس، مونترال، مونیخ، اوزاکا، پراگ، رم، سانتیاگو، شانگهای، استکهلم، تایوان، واشنگتن، ورسا (در رده پایین تری قرار دارند)

جهانی شدن اقتصاد سبب شده تا جریان آزاد سرمایه و افزایش سرمایه گذاری خارجی در مناطق مختلف جهان افزایش چشمگیری نسبت به دهه های گذشته داشته باشد. در حال حاضر جریان آزاد سرمایه نقش

دکتر غنی زاده: دانشگاه تهران دارای رتبه ۱۰۴۵ بین دانشگاه های جهان است در منطقه خاور میانه دانشگاه نفت و معادن شاه فهد دارای بالاترین رتبه ۶۳۷ جهانی است

حمل و نقل عمومی گسترده و پیشرفته و ترکیبی متنوع ولی در ارتباط با یکدیگر می باشند. ضمناً ترافیک قابل قبول از نظر سرعت در دسترسی و تسهیلات برای استفاده با شرایط و نیازهای متفاوت وجود دارد و متأسفانه تهران از این جنبه فاقد رکورد مناسب نسبت به شهرهای پیشرفته است و شهرهای منطقه نیز دارای مشکلات مشابه هستند. دانشگاه تهران دارای رتبه ۱۰۴۵ در بین دانشگاه های جهان است در منطقه خاورمیانه دانشگاه نفت و معادن شاه فهد دارای بالاترین رتبه ۶۳۷ جهانی است. هم چنین موزه ایران باستان علیرغم اهمیت فراوان در تاریخ انسانی، کمتر در جهان شناخته شده است.

ترمینال های عظیم هوایی بین المللی، وجود فرودگاه با تأسیسات و امکانات لازم که به مثابه یک مرکز برای دفاتر و خدمات شرکت های بزرگ هوایی و مرکزی برای نقل و انتقال مسافر و تغییر پروازهای بین المللی عمل نماید. بیش از ۵۰ درصد ترافیک هوایی در اروپا و آمریکا صورت گرفته و فرودگاه های لندن بالاترین حجم ترافیک هوایی را تجربه می کند. تهران علیرغم داشتن استعداد اما در رقابت با شهرهایی مانند دوی، دوحه و استامبول هم چنان شانس برای تبدیل شدن به هاب منطقه ای و حد فاصل آسیا، اروپا شرق و غرب را دارد.

برگزاری فستیوال های فیلم، تئاتر، موسیقی، عکس و... در سطح جهانی وجود سالن های نمایش چند عملکردی، اپراهای مشهور، تالارهای موسیقی مشهور در سطح جهان. شهرهای کان، ونیز، برلین، شانگهای، مسکو، سان سباستین، مونترال، لوکارنو، قاهره و توکیو دارای مشهورترین جشنواره های جهانی هستند و جشنواره های دهه فجر می توانند به جشنواره های جهانی معتبر تبدیل شود با این حال جشنواره فیلم فجر در سطح منطقه نزدیک، معتبرترین محسوب می شود.

*میزبانی موسسات مالی و پولی بین المللی
*میزبانی مراکز و موسسات حقوقی فراملی
*میزبانی دفاتر بانک ها و بیمه های بین المللی

براساس تعاریفی که رنه شرت از جهان شهر ارائه کرده است، چنین می توان گفت که حضور یک شهر در شبکه می تواند مبنای جهانی بودن آن در حقیقت جهان شهرها را باید بعنوان شهر محسوب کرد.

مکان ها و موقعیت هایی را به حساب آورد که از طریق آنها مناطق وسیعی از جهان به فضای اثبات جهانی سرمایه می پیوندند. این شهرها، گره های اصلی شبکه محسوب می شوند که در عملکرد هر اندازه یک گره در ساختار شبکه بتواند برخورد صمیمانه با سرمایه داشته باشد سرمایه و شرکت های چند ملیتی را به سوی خود خواهد کشاند.

سلسله مراتب جهان شهرها:

تلور- جهانی اندیش جغرافیای سیاسی- به این مسأله اشاره می کند که امروز شهری

را می توان جهانی تعریف کرد که به عنوان پایگاه تولید اقتصاد اطلاعاتی در فضای جریان ها نقشی را به عهده خود بگیرد، این چارچوب نه بر مبنای جمعیت یا درآمد سرانه بلکه براساس جایگاه آن در ساختار شبکه ای فضای جریان ها به "آلفا"، "بتا" و "گاما" تقسیم می شوند.

مشخصه های شهر جهانی:

۱. جمعیت قابل توجه و کارآمد
  ۲. ترمینال هوایی بین المللی عظیم
  ۳. فعالیت بین المللی
  ۴. برند شهری و آوازه شهری
  ۵. زیرساخت پیشرفته ارتباطی و مخابراتی
  ۶. نهادهای بین المللی مالی، حقوقی، دفاتر شرکت های بین المللی
  ۷. چند فرهنگی بودن و ترکیب فرهنگ های بین المللی
  ۸. سیستم حمل و نقل بسیار پیشرفته
  ۹. جامعه بزرگ ورزشی همراه با تأسیسات عمده ورزشی
  ۱۰. وجود رسانه هایی با گستره جهانی
  ۱۱. مرکز برگزاری جشنواره های فرهنگی بین المللی
  ۱۲. نهادهای فرهنگی فراملی و جهانی
- جهان شهرها دارای شبکه راه های پیشرفته و بهم پیوسته است. این شهرها دارای شبکه

اطلاعاتی که در آن بهره وری و رقابت میان شرکت ها و بنگاه ها بیش از هر زمان دیگر به معرفت، دانش، اطلاعات و تکنولوژی لازم برای پردازش این اطلاعات بستگی دارد. بخش دیگر آن به اقتصاد جهانی ربط دارد که نباید آن را با اقتصاد جهانی (Word Economy) یکسان داشت.

فعالیت های اقتصادی شبکه ای، نوع تازه ای از سازمان ها و تشکیلات جدید را خلق کرده است. اقتصاد جدید (Economy) New (Economy) Electronic (Electronic Economy) و یا اقتصاد دیجیتال (Digital Economy) همه به نوعی بازگو کننده اقتصاد شبکه ای هستند. در واقع اقتصاد دیجیتالی مفهومی نیست که یکباره خلق شده باشد بلکه این پدیده در یک روند تکاملی شکل گرفته است.

تحولات اقتصاد جهانی در قرن بیستم انقلاب صنعتی:

۱. دسترسی به مواد اولیه و نیروی کار برای تولید انبوه
۲. تشکیل شهرهای میلیونی

یا پر جمعیت اقتصاد فوردیسم یا متمرکز:

۱. مجتمع بزرگ صنعتی
۲. شهر صنعتی، شهر زندگی- حاشیه نشینی

اقتصاد پسافوردیسم یا غیر متمرکز:

۱. شهرهای خدماتی - مالی با اقتصاد دانش پایه با کارکرد جهانی
۲. شهرهای با اقتصاد تولیدی با کارکرد داخلی و فرا ملی

فضای جریان ها و فضای مکان ها در هزاره سوم:

از نظر تلور - ژئوپلیتیسین مشهور پست مدرن - فضای جریان شامل ۲ سطح عمده سازمانی؛ سطح اول «جهانی کابلی شده» است که تجهیزات سخت افزاری را به تجهیزات نرم افزاری پیوند داده است که این امر ارسال الکترونیکی اطلاعات را به سراسر جهان ممکن می سازد.

سطح دوم عبارت است از الگوهای اجتماعی پیوندها، میان مردم و نهادهایی که عملکرد جامعه شبکه ای را میسر می سازد. در سطح اول یا جهان کابلی شده، گره های شبکه ساختارهای مکانی هستند که در شهرها تلور می یابند. اگر چنانچه یک گره در ساختار سلسله مراتبی شبکه از اهمیت بیشتری برخوردار شود واحد مکانی گره که شهر می باشد دارای مقیاس عملکردی جهانی خواهد بود و به نام جهان شهر در ساختار سلسله مراتب جامعه شبکه ای حضور خواهد یافت.

ظهور جهان شهرها:

سیاه چاله ها (۲)

شهر	سرانه درآمد ناخالص ملی (دلار آمریکا)	میزان ریسک پذیری
تهران	۶۸۰/۱	۱۶۲
داکا	۳۷۰	۱۴۱
خارطوم	۳۱۰	۱۸۱
کینشازا	۱۱۰	۱۸۲
لاهور	۴۴۰	۱۷۱
بغداد	n/a	۱۸۲
رنگون	n/a	۱۵۸
الجزیره	۱/۵۸۰	۱۵۱
ایبجان	۶۰۰	۱۴۱
پیونگ یانگ	n/a	۱۷۸
چیتاگونگ	۳۷۰	۱۴۱

یک گونه شناسی از شهرهای بزرگ غیر جهانی

شهر	نمونه
شهر فقیر	داکا، کینشازا، خارطوم
شهر فرو پاشیده	کینشازا، خارطوم
شهر خرد شده	بغداد، پیونگ یانگ
شهر مقاومت کننده	تهران، پیونگ یانگ

*نقش مجلس به عنوان قانونگذار و دولت به عنوان مجری در کنترل بحران اقتصادی

*نقش نگرش فردی در حل بحران اقتصادی

*توجه به پیام اولیا، پیامبران و امامان در مواجهه با بحران ها به عنوان الگوهای سازمانی عمل گرایی به جای شعار دهی در حل بحران اقتصادی

*تعریف درستی از آسایش و آرامش

*نقش ارزش های انسانی و اخلاقی در بحران های اقتصادی

*نقش فرهنگ آموزش و پژوهش در بحران های اقتصادی

*نقش منابع انسانی در بحران های اقتصادی

*نقش اعتبار فردی و سازمانی در بحران های اقتصادی

*نقش عدالت و انسانیت در بحران های اقتصادی

*نقش پرهیز از تجملات و فرهنگ قناعت در بحران های اقتصادی

*نقش ارتباطات در بحران های اقتصادی

*نقش هدف گذاری صحیح در بحران های اقتصادی

*نقش رهبران، مدیران، متخصصین و اساتید برجسته اقتصادی در کنترل بحران، تبدیل بحران به تحول و تبدیل تهدید به فرصت در بحران های اقتصادی.

بیستون اقتصاد

مهندس سیاری - مدیر عامل موسسه آموزش عالی آزاد ماهان- در مورد نقش آموزش در کنترل بحران های مالی و اقتصادی گفت: مدیریت منابع انسانی در بحران اقتصادی اولویت سازمان را تغییر می دهد. مدیریت منابع انسانی در بحران باید نقش عامل تغییر را ایفا کند زیرا بحران اقتصادی فرصت مناسبی برای کنار گذاشتن خط مشی کهنه و مصرفی راه های نوین در مدیریت منابع انسانی، حفظ و نگهداری و ایجاد انگیزه برای منابع انسانی تأثیر گذار در سازمان است.

بحران اقتصادی با ارزش ترین زمان برای رویکرد سازمان به سرمایه های انسانی می باشد. در این زمینه تأثیرپذیرترین فرآیندهای منابع انسانی عبارتند از جذب، آموزش، میزان خدمت و ارتباطات.

بیستون اقتصاد:

*نقش علم، دانش و تکنولوژی در بحران های اقتصادی

*نقش خرد جمعی در حل بحران های اقتصادی

*نقش منابع یک سازمان به عنوان فرصت و تهدید در بحران اقتصادی

*نگاهی به تاریخ تمدن و جامعه شناسی ملل و نقش آنها در حل بحران های اقتصادی

دکتر ستایش: برخی از مواردی که در سایر کشورها به عنوان شواهد بحران مشاهده تا حدودی سنخیت خود را با اقتصاد کشور ما از دست داده است و به زعم ما امور متعادلی هستند

به ۶ حوزه مهم اقتصادی شامل موسسات مالی، بازارهای سرمایه، بخش واقعی اقتصاد، قیمت فلزات اساسی، قیمت نفت خام و حجم تجارت جهانی اثر مستقیم گذاشته است.

در مقیاس کلان، دارا نبودن منزلت شهر جهانی، بازتابی از فقر است. برخی شهرها با وجود اندازه هایی که دارند، در حدی فقیرند که حتی فاقد یک بازار برای خدمات تولیدی پیشرفته هستند. آنها سیاه چاله های سرمایه داری پیشرفته جهانی محسوب می شوند که جمعیت انبوهی دارند اما از وجود مصرف کنندگانی که تا خدماتی مرفه باشند و یا صنایع پیچیده ای که خدمات تولیدی مطرح بالا را مورد حمایت قرار دهند، بی بهره اند.

بر مبنای شاخص بانک جهانی، تقریباً ۸ شهر از ۱۱ شهر موجود در جدول در کشورهای کم درآمد (تهران، بغداد و الجزیره) در طبقه کشورهای با درآمد متوسط به پایین جایی دارند. بانک جهانی بر مبنای سرانه درآمد ناخالص ملی، کشورها را به ۴ طبقه پایین، متوسط به پایین، متوسط به بالا و بالا تقسیم کرده است. همه شهرهای موجود در جدول، در ۲ طبقه پایین قرار گرفته اند.

مهمی را در اقتصاد جهانی ایفا نموده و منجر به افزایش رقابت چین مناطق مختلف و کشورها (از طریق مهیا کردن بسته های مناسب در داخل کشور مانند خصوصی سازی، مقررات زدایی، آزاد سازی و بهبود و اصلاح قوانین تجاری و ...) برای جذب سرمایه گذاری می شود. جهانی شدن اقتصاد نشان دهنده آن است که کشورهای جهان به سوی درهم آمیزی و ادغام هر چه بیشتر در اقتصاد جهانی پیش رفته اند که البته این روند به دلیل ساختار اقتصادی و درجه آزادی متفاوت کشورها برای همه یکسان نبوده است.

بعد از جریان اقتصادی که جهان در سال های ۹۶ تا ۹۸ در منطقه جنوب شرق آسیا تجربه کرد با وجود آن که تجربه تلخی را دولت ها و به ویژه مردم منطقه پشت سر گذاشتند اما این بحران باعث نشد دولت ها برای این نوع از بحران ها که پیامد جهانی شدن اقتصاد می باشند، راه حل یک پارچه و مناسبی بیابند. هر چند که جلسات سالیانه G8 و بعد با جلسات بی رمق G20 چنین موضوعاتی را دنبال می کردند. در سپتامبر سال ۲۰۰۸، جهان بحران اقتصادی جدیدی را که این بار از بحران مالی در آمریکا نشأت گرفته بود، تجربه کرد. نشانه های این بحران در سال های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۳ به نوعی خود را نمایان ساخته بود ولی جنگ باعث شده تا توجه چندانی به شکل گیری این بحران در آن سال ها نشود.

به جهت ساختار اقتصاد شبکه ای که تکیه گاه های مکانی آن جهان شهرها می باشند. بحران به سرعت تمامی شبکه ها را درنوردید و به سایر کشورهای جهان به ویژه کشورهای که در حال توسعه هستند، سرایت کرد. هر چند که بیشتر این کشورهای در حال توسعه در درون خود غالباً حداقل دارای یک شهر جهانی هستند. بحران جهانی مالی حداقل

سیاه چاله ها (۱)

شهر	کشور	جمعیت	جایگاه در طبقه بندی بانک جهانی	میزان ریسک
تهران	ایران	۱۰۷۰۰۰۰۰	متوسط به پایین	بالا
داکا	بنگلادش	۹۹۵۰۰۰۰	پایین	قابل توجه
خارطوم	سودان	۷۳۰۰۰۰۰	پایین	بسیار بالا
کینشازا	کنگو	۶۵۰۰۰۰۰	پایین	بالا ترین حد
لاهور	پاکستان	۵۵۰۰۰۰۰	پایین	بالا
بغداد	عراق	۴۴۵۰۰۰۰	متوسط به پایین	بالا ترین حد
رنگون	میانمار	۴۶۵۰۰۰۰	پایین	بالا
الجزیره	الجزایر	۳۹۵۰۰۰۰	متوسط به پایین	بالا
ایبجان	ساحل عاج	۳۸۵۰۰۰۰	پایین	قابل توجه
پیونگ یانگ	کره شمالی	۲۵۵۰۰۰۰	پایین	بسیار بالا
چیتاگونگ	بنگلادش	۳۱۰۰۰۰۰	پایین	قابل توجه